

Auer, P., Hinskens, F., and Kerswill, P., eds. *Dialect Change: Convergence and Divergence in European Languages*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

Pod utjecajem različitih strukturalnih, društvenopolitičkih i sociopsiholoških čimbenika svi su jezici stalno, na različite načine i ne uvijek u jednakoj mjeri, izloženi promjeni. Jezična je promjena širok krovni pojam koji objedinjuje niz mogućih ishoda. Pritom dva temeljna procesa, jezična konvergencija i jezična divergencija, dovode do, s jedne strane, ujednačavanja strukturalnih razlika između dvaju idioma koji u funkcionalnom smislu mogu ili biti na istoj razini (npr. dva dijalekta) ili odražavati odnos neravnopravnosti (npr. u dodiru standardnog jezika i njemu podređenog dijalekta). Iako je jezična promjena stvarnost svakog jezičnog idioma, jezični dodir često djeluje kao katalizator jezičnih inovacija pa je o njemu posebno zanimljivo govoriti u područjima na kojima su različiti jezični varijeteti smješteni na relativno ograničenom prostoru, a njihovi su govornici u stalnoj interakciji jedni s drugima. U tom je kontekstu analiza jezične slike u Europi u geografskom, političkom i sociolingvističkom smislu naročito plodno tlo za proučavanje navedenih procesa jezične promjene.

Dotična je knjiga rezultat trogodišnjeg projekta pod nazivom *The Convergence and Divergence of Dialects in a Changing Europe* (1996–1998) financiranog od Europske znanstvene zaklade (European Science Foundation). Cilj joj je razrada odgovarajućeg teorijskog okvira kojim bi bilo moguće objasniti pitanje promjena u jeziku s posebnim osvrtom na procese konvergencije i divergencije nestandardnih jezičnih varijeteta. Iako se reklamira kao prva knjiga koja je posvećena položaju dijalekata u Europi, njome neće biti zadovoljan ni onaj tko traži iscrpan pregled dijalekatskih varijanti u Europi jer najveći broj dijalekata nije čak ni spomenut, a isto tako ni onaj kojega zanimaju položaj, razvoj i/ili struktura specifičnih dijalekata kojima su posvećena pojedina poglavlja. To je zato što je knjiga koncipirana kao teorijski priručnik u kojem niz pojedinačnih slučajeva služi tek kao polazišna točka za daljnje promišljanje sveobuhvatnog modela jezične promjene s posebnim osvrtom na ishode konvergencije i divergencije dijalekata ili, prema navodu samih autora: »... the overall aim is to proceed from the *idiographic* level, i. e. the level of the description of the unique, particular, situation-specific findings regarding single dialect features, to the *nomothetic* level, the level of general, preferably universal, principles underlying processes resulting in dc and dd« (str. 48). Ova je zbirka radova jedinstvena upravo po tome što uspijeva objediniti saznanja iz opće teorijske lingvistike, dijalektologije i sociolingvistike koje su se (pre)dugo smatrale nepomirljivima. Iako je već krajem prošlog stoljeća bilo nekoliko izoliranih pokušaja objedinjavanja formalnog pristupa za koji se zalagao Chomsky i sociolingvističkog pristupa kojemu je u središtu pažnje jezična varijacija u danom trenutku i koju je promicao Labov, zbog metodoloških razlika u pristupu (lingvistički teo-

retičari svoja istraživanja »iz fotelja« temelje obično na standardnom jeziku, dok sociolingvisti proučavaju jezičnu promjenu u radu s konkretnim govornicima na terenu) samom pitanju jezične promjene, malo je bilo onih koji su stvarno tima dvama pristupima pridavali podjednako značenje u osmišljavanju modela jezične promjene. A upravo je ova knjiga pokazala da kombiniranje saznanja iz različitih pristupa daje potpunije rezultate i da, isto tako, ni jedan pristup sam za sebe – niti formalne jezične teorije niti analiza jeziku vanjskih čimbenika – ne može predvidjeti ishode jezične promjene. Knjiga je napisana iz dubokog uvjerenja urednika i autora da su procesi jezične promjene, uključujući konvergenciju/divergenciju dijalekata, višestruko uzrokovani raznovrsnim unutarnjim, vanjskim i nejezičnim čimbenicima ili, najčešće, njihovom kombinacijom (str. 47).

Knjiga započinje dugačkim i poprilično iscrpnim teorijskim uvodom u problematiku, nakon čega slijedi trinaest poglavlja, podijeljenih u tri dijela od kojih svako obrađuje poseban vid konvergencije/divergencije u jeziku koja konačno dovodi do jezične promjene. Prvi dio knjige pod nazivom *Convergence, Divergence and Linguistic Structure* okuplja četiri studije koje se bave pitanjem uloge unutarjezičnih strukturalnih čimbenika u jezičnoj promjeni. Drugo *Macrosociolinguistic Motivations of Convergence and Divergence* obrađuje ulogu povijesnih i socioloških kretanja, dok su posljednja tri poglavlja objedinjena pod nazivom *Microsociolinguistic Motivations of Convergence and Divergence* usmjerena na pitanja uloge govornika pojedinaca i njihove interakcije na najkonkretnijoj razini u jezičnoj konvergenciji/divergenciji. Pritom svako od poglavlja polazi od jedinstvenog i za određeni dijalekt specifičnoga k općemu i, po mogućnosti, univerzalno primjenjivomu, s ciljem osmišljavanja jedinstvenog modela jezične promjene objedinjavanjem dosadašnjih saznanja u danom području. Pedeset stranica citiranih bibliografskih jedinica posebno je vrijedno jer obuhvaćaju sve relevantne radove u teorijskom, povijesnom i jezičnogeografskom smislu. Knjiga je opremljena i nevelikim brojem karata, nizom tabelarnih prikaza te pojmovnim kazalom na kraju knjige.

Uvodno je poglavlje jednostavno pisano, temeljito i istovremeno pregledno štivo kojemu je svrha pružiti detaljniji uvid u teorijski okvir za proučavanje konvergencije i divergencije dijalekata. Poglavlje započinje tvrdnjom da su navedeni procesi vjerojatno stari koliko i sami dijalekti, ali da modernizacija i širenje agrarne ruralne »zajednice« (*Gemeinschaft*) u industrijsko urbano »društvo« (*Gesellschaft*) mijenja prirodu samih dijalekata te dinamiku odnosa konvergencije i divergencije dijalekata u kojoj sve važnije mjesto počinje zauzimati odnos između dijalekata i njima nadređenog standarda (str. 1). Ovdje je važno primijetiti da procesi konvergencije i divergencije ne zahvaćaju samo dijalekte, već da je njima podložan svaki jezični varijetet u dijatopijskom, dijakronijskom, dijastratičkom i dijafazičkom smislu, ali da se u ovoj zbirci studija radi isključivo o dijalektima, koji doduše, osim zemljopisne, nose i svojevrstne društvene konotacije. Isto tako, pojam dijalekta u lingvistici ima mnogo šire značenje od onog kako su ga definirali autori koji ga rabe isključivo u smislu dijatopijskog varijeteta (zanemarujući pritom dijastratički aspekt ili ono što se u britanskoj sociolingvistici naziva socijalnim dijalektima ili sociolektima), i to samo u kon-

tekstu standardiziranih jezika, te o jeziku isključivo kao o standardiziranom varijetetu. Iako bi netko u ovakvom definicijskom ograničavanju značenja dijalekta i jezika mogao vidjeti najveći kamen spoticanja u ovoj knjizi, takvo je teorijsko ograničavanje uvjetovano upravo jezičnom politikom u Europi i velikim dijelom odražava europsku jezičnu stvarnost pa čak i ako je ona neprimjenjiva na većinu jezičnih situacija u ostatku svijeta i iako je daleka od sociolingvistički demokratskog stanja. Nakon definiranja dijalekta u smislu u kojem će se rabiti u ovoj knjizi, autori razgraničuju procese konvergencije i divergencije od srodnih, ali različitih procesa koji su također posljedica povećanja, odnosno, smanjenja sličnosti između dviju jezičnih varijanti: jezičnog prilagodavanja i varijacije, ujednačavanja i koinizacije, pidžinizacije i kreolizacije te miješanih jezika. Konvergencija i divergencija nisu autonomni, zasebni oblici jezične promjene, već su njezini popratni proizvodi ili epifenomeni koji proizlaze iz uobičajenih procesa jezične promjene koja može biti potaknuta unutarnjim, no najčešće ipak, vanjskim čimbenicima (str. 12). Što se metodologije tiče, za njihovo se otkrivanje i proučavanje rabe više ili manje standardizirane tehnike razvijene u okviru dijalektologije, povijesne lingvistike i varijacijske sociolingvistike (str. 15). Neka od pitanja kojima su se autori pozabavili uključuju odnos između jezične strukture i jezičnog kontakta u procesima konvergencije/divergencije te ulogu formalne lingvistike u razumijevanju tih procesa, utjecaj izolacije i kontakta kao kočnice/promicatelja jezične promjene, ulogu standarda, fizičke i socijalne geografije s jedne strane (npr. udaljenosti, izolacije, gravitacije, jezičnih, političkih i društvenih granica...), demografskih, sociopolitičkih faktora i društvenih mreža s druge (npr. centralizacije u nacionalnim državama, mobilnosti i migracije, internacionalizacije prema »glokalizaciji«). Konačno, smatraju da je za definiranje sveobuhvatnog modela ishoda dijalektalne konvergencije/divergencije nužno uzeti u obzir ulogu identiteta i stavova govornika, zatim analizu jezične istaknutosti te međuodnos različitih unutrašnjih, vanjskih i izvanjezičnih čimbenika. Uz navode niza relevantnih studija u različitim jezicima i s različitih teorijskih polazišta, u uvodu se upućuje i na neke nedovoljno istražene vidove dotične problematike.

U drugom poglavlju *Internal and external factors in phonological convergence: the case of English /t/ lenition* J. L. Kallen razmatra ulogu unutrašnjih strukturalnih i vanjskih socijalnih čimbenika u konvergenciji na fonološkoj razini. Iako priznaje da među različitim modelima teorija optimalnosti najbolje objašnjava različitost ishoda jednog te istog fonološkog procesa (u ovom poglavlju obrađuje leniciju /t/ na primjeru hiberno–engleskog), ona može odgovoriti samo na koji način varijacija i promjena mogu biti ograničene, ali ne i na pitanje zašto se određena ograničenja pojavljuju samo u određenim sustavima. Stoga zaključuje da je i lenicija /t/ u engleskom tek djelomično uvjetovana strukturalnim fonološkim tendencijama, no da li će se i na koji način ostvariti u točno određenom sustavu ovisi prvenstveno o »društvenoj ugradnji varijacije« (str. 75).

U poglavlju *Dialect/standard convergence, mixing, and models of language contact: the case of Italy* G. Berrutto kritizira preopćenitu uporabu termina konvergencije kojim se u historijskoj lingvistici objašnjavaju najraznorodnije

pojave koje dovode do smanjenja razlika između dvaju jezika u kontaktu. Zato je sâm već ranije pokušao razlučiti barem dva procesa strukturalnoga jezičnog zbližavanja. Prvi, koji naziva konvergencijom u pravom smislu riječi, relativno je rijetka pojava i odnosi se na obostrano približavanje dvaju jezičnih varijeteta. Takva »bilateralna konvergencija« pretpostavlja, dakle, i njihov podjednak sociolingvistički status. Nasuprot tomu, jednosmjernu konvergenciju točnije naziva advergencijom koja je uzrokom nastanka širokog spektra varijabilnosti na osi standardni jezik–dijalekt. Autor razlikuje četiri različite pojave koje nastaju kao posljedica kontakta između talijanskog standarda i dijalekata: dijalektalizaciju talijanskog jezika, italijanizaciju dijalekata, koinizaciju i hibridizaciju, a zatim preispituje prikladnost Myers–Scottonina modela jezične matrice u analizi izmjene koda između standarda i dijalekata. Odbacujući navedeni model kao neprikladan za situacije u kojima su govornici tečni i u jeziku koji funkcionira kao matrica, predlaže složeniji model koji bi obuhvatio svu šarolikost posljedica različitog stupnja kontakta između standarda i podređenog mu dijalekta počevši od potpune odsutnosti jezičnog dodira do tri moguća krajnja ishoda kao posljedice konvergencije, odnosno, advergencije: asimilacije dijalekta, nastanka miješanog jezika (interdijalekta) i potpunog prelaska s jednog jezika na drugi.

L. Cornips i K. Corrigan u poglavlju *Convergence and divergence in grammar* daju detaljan pregled prednosti i nedostataka Chomskyjeva »generativnog« programa (naročito njegove gramatike principa i parametara) i Labovljeva varijacijskog pristupa u analizi gramatičke konvergencije i divergencije dijalekata primjenjujući oba pristupa u analizi sintaktičke konvergencije i divergencije. U ovakvoj su se vrsti gramatičke analize dva pristupa donedavno smatrala međusobno isključivima. Autori su, međutim, na primjeru analize povratnih konstrukcija u limburškom dijalektu koji je podjelom područja između Nizozemske, Belgije i Njemačke došao pod utjecaj različitih standardnih jezika pokazali njihovu komplementarnost. Iako postoji morfosintaktička varijacija na nižoj razini koju je moguće analizirati koristeći se sociolingvističkim okvirom, potpuno je objašnjenje konvergencije koja je zahvatila nizozemske limburške dijalekte s jedne strane, te divergencije ranije homogenog dijalekta duž političke granice između Nizozemske i Njemačke s druge, na višoj razini apstrakcije moguće tek pomoću teorije parametara koja jasnije objašnjava grupiranje određenih varijeteta s obzirom na sintaktičke odabire.

Budući da su se dosadašnja sociolingvistička istraživanja uglavnom bavila varijacijom na fonološkoj razini, dok su ona zaokupljena morfosintaktičkom varijacijom tek u posljednje vrijeme u neznatnom porastu, postavlja se pitanje primjenjivosti saznanja o širenju pojedinih glasovnih pojava i na druge oblike jezične promjene te rasprostranjenosti jezične varijacije na različitim jezičnim razinama – fonološkoj, gramatičkoj i diskursnoj – s obzirom na sociolingvističke parametre. Pretpostavka je autora poglavlja *Phonology, grammar, and discourse in dialect convergence*, J. Cheshire, P. Kerswill i A. Williams, da bi takvo poopćavanje trebalo biti moguće, a svoju su tezu testirali analizom jezične varijacije na primjeru triju engleskih urbanih centara različite sociolingvističke pozadine koncentrirajući se na ulogu adolescenata u dijalekatskom ujednačavanju na fonološkoj, morfosintaktičkoj, sintaktičkoj i diskursnoj razini. Bez obzira

na niz problema u analizi jezične varijacije na višim razinama (str. 140–143), primjećuju da je ona podjednako učestala, ali da za razliku od fonologije i morfosintakse, varijacija na sintaktičkoj razini ne pokazuje znakove konvergencije, ne nužno zato što je nepostojeća, već zato što je neuhvatljivija. Zaključuju, stoga, da je klasičan kvantitativni pristup potrebno proširiti kvalitativnom analizom interakcijskih strategija relevantnih društvenih skupina (str. 167).

Kao što i sam naslov sugerira, prvo poglavlje drugog dijela knjige *Processes of standardisation in Scandinavia* (I. L. Pedersen) razmatra do koje je mjere različitost ideoloških, političkih, demografskih, društvenih i obrazovnih čimbenika dovela do vrlo različitog ishoda procesa standardizacije govornog jezika u Danskoj i, u nešto manjoj mjeri, Švedskoj s jedne, te u Norveškoj s druge strane. Danski je danas jedan od najstandardiziranijih jezika u Europi, a ruralni su dijalekti vrlo slabo očuvani; oni su već tijekom 19. stoljeća zahvaćeni snažnom konvergencijom prema standardu te su se do danas zadržali tek kao regionalni oblici standardnoga danskog jezika. U Norveškoj su pak zahvaljujući stoljećima dugoj danskoj hegemoniji, izvorni ruralni i urbani govori puno bolje očuvani, a supostojanje dvaju standarda – jednog izraslog iz urbanoga danskonorveškoga govora (*bokmål*) i drugog utemeljenog na izvornim norveškim dijalektima (*ny-norsk*) – u trenutku kada je borba protiv urbane hegemonije poprimila i nacionalni karakter, učvrstilo je položaj norveških dijalekata koji danas uživaju mnogo veći prestiž negoli je to slučaj u Švedskoj i Danskoj (i šire).

U sljedećem poglavlju, *The birth of new dialects*, P. Kerswill i P. Trudgill smatraju da nastanak novih dijalekata – bilo da se radi o stvaranju novog urbanog govora (npr. u Milton Keynesu u Engleskoj) ili novog nacionalnog jezika (npr. u Novom Zelandu) – u osnovi počiva na dijalekatskoj konvergenciji. Uspoređuju ga s procesom kreolizacije budući da ni u jednom ni u drugom slučaju ne postoji generacijski kontinuitet, odnosno, nastanak nove varijante moguće je pratiti kroz tri stadija: rudimentarno ujednačavanje kod prve generacije doseljenika, varijabilnost i daljnje ujednačavanje među prvim izvornim govornicima te fokusiranje, ujednačavanje i funkcionalna prenamjena u sljedećim generacijama (str. 200). I u ovom se radu autori zalažu za metodološki eklekticizam u analizi nastanka novih dijalekata odajući važnost i lingvističkodeskriptivnom usmjerenju koje je prvenstveno zaokupljeno pomnim opisom jezičnih jedinica, a društvena objašnjenja pronalazi tek u demografskim čimbenicima (str. 202), kao i etnografskim istraživanjima koja u središte pažnje stavljaju simboliku koju pojedine varijante imaju za njihove govornike pa dijalekt vide ne samo kao skup jezičnih obilježja, već prvenstveno kao obilježje identiteta njegovih govornika (str. 204).

Jezični otoci (*Sprachinseln*) također su najčešće posljedica migracija, ali se za razliku od prethodnog slučaja migracije u nenaseljena područja, u ovome radi o dolasku skupina govornika jednog jezika na prostor već otprilike naseljen govornicima nekog drugog jezika s kojima se doseljenici dugo nisu miješali, već su zadržali svoj etnički, jezični, kulturni, ekonomski i ponekad vjerski identitet i različitost od okolnog stanovništva. U radu *Dialect convergence in the German language islands*, P. Rosenberg razmatra proces konvergencije dijalekata koji su se našli u kontaktu u njemačkim jezičnim otocima u različitim dijelovima

Europe i svijeta preispitujući ulogu internih jezičnih, dakle tipološki predodređenih razvojnih tendencija, s jedne strane, i utjecaja kontakta s jezikom u čijem su se okruženju njemački govornici našli, s druge. Budući da autorova analiza pojedinih obilježja ponekad pokazuje vanjski utjecaj većinskog jezika (npr. gubljenje člana pod ruskim utjecajem), ali se ponekad događa i bez njega (npr. gubljenje imenskih padežnih nastavaka, ali ne i zamjeničke deklinacije), zaključuje: »Since the norm is what is 'normally done' in a language, while the system contains what is possible in a language, the norm will always be the gateway for linguistic change within the limits of the system...« (str. 235), a gubljenje norme, tj. jezične i kulturne lojalnosti, pogodovat će jezičnoj promjeni dozvoljenoj u okviru danog jezičnog sustava.

Utjecaj relativno nedavno uspostavljene političke granice između Poljske i Rusije 1945. koja je bjeloruski dijalekatski prostor podijelila tako da je veći dio ostao u Bjelorusiji, dok je manji došao pod utjecaj poljskog jezika, dobar je primjer utjecaja političkih granica na jezičnu divergenciju ranije srodnih dijalekata te konvergenciju s dijalektima nadređenoga standardnoga jezika. U poglavlju *Political borders and dialect divergence/convergence in Europe C.* Woolhiser daje opsežan teorijski uvod u pitanje povezanosti političkih granica i jezičnih promjena s obzirom na različite odnose koji mogu postojati između dijalekata i standarda u pograničnim područjima, s obzirom na geografsku distribuciju jezičnih funkcija te ulogu granica u formiranju jezičnih stavova i ideologija. Nakon pregleda dosadašnjih istraživanja utjecaja granica u Europi i čuđenja zbog nedostatka relevantnih istraživanja za slavenske jezike (str. 244), pokušava odgovoriti na pitanje je li divergencija bjeloruskih dijalekata vidljiva u »prividnom vremenu«, u kolikoj mjeri udaljenost dijalekata i nadređenog im standarda utječe na zadržavanje/gubljenje dijalekatskih osobitosti, koliko horizontalna konvergencija dijalekata sa svake strane granice utječe na divergenciju duž granice te u kolikoj je mjeri divergencija dijalekata popraćena divergencijom u evaluaciji lokalnih dijalekata i dvaju standardnih jezika. Bolju očuvanost bjeloruskih dijalekata u Poljskoj nego u Bjelorusiji pripisuje, manje genetskotipološkom odnosu dijalekata i nadređenog standarda, nego prvenstveno utjecaju nacionalnih institucija u promicanju određene ideologije zahvaljujući kojoj bjeloruski dijalekti u Bjelorusiji pokazuju konvergenciju s prodornijim ruskim standardom, a ne s genetski bližim bjeloruskim.

J. Taeldeman u poglavlju *The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena* izdvaja dva osnovna oblika širenja (difuzije) jezičnih fenomena u prostoru: kontaktno širenje iz urbanog centra na okolna područja i hijerarhijski obrazac širenja iz većeg u postepeno sve manja urbana naselja (str. 263) te tri oblika inzularnosti urbanih dijalekata: inovativni koji sami stvaraju inovaciju (divergentni), inovativni koji preuzimaju inovaciju (istovremeno konvergentni i divergentni) te konzervativni koji odbijaju inovaciju (divergentni) (str. 267–271). Na primjeru Ghenta i istočnoga flamanskog dijalekta pokazuje da urbana središta igraju glavnu ulogu u kontaktnoj difuziji jezičnih fenomena, da su urbani dijalekti pretežno inovativni te da utjecaj koji vrše na okolno područje ovisi o socioekonomskoj snazi centra. Gravitacijske modele smatra problematičnima budući da njihove formule ne uključuju barem

jednako važne strukturalnolingvističke i društvenopsihološke čimbenike koji mogu potpomoći, ali čak i potpuno onemogućiti širenje određenih jezičnih pojava bez obzira o kojem se obliku jezične difuzije radi.

Treći se dio knjige odnosi na mikrosociolingvističke čimbenike jezične promjene te započinje poglavljem T. Kristiansen i J. N. Jørgensena *Subjective factors in dialect convergence and divergence* u kojemu autori analiziraju procese standardizacije i dedijalektalizacije u danskom gradiću Næstvedu. Uzroke konvergencije jezika tamošnjih mladih govornika prema kopenhagenskom »mladem« standardu pronalaze prije svega u subjektivnim faktorima, odnosno težnji za pripadnošću određenoj društvenoj skupini te usvajanju poželjnoga društvenog identiteta do kojeg dolaze podsvjesnom usporedbom sebe i drugih. Naglašavaju važnost ispitivanja stavova govornika – bez obzira na njihovu subjektivnost i nepouzdanost – budući da je upravo motivacija sama dovoljan čimbenik koji potiče jezičnu promjenu (ili pak održavanje postojećeg stanja), dok razni drugi čimbenici mogu, ali i ne moraju biti potrebni. Pritom stavove dijele na svjesne i podsvjesne jer tek njihovo razlučivanje može odgovoriti na naoko paradoksalnu situaciju u kojoj govornici s jedne strane ističu pozitivan lokalni identitet, a s druge je očita jezična konvergencija prema nekom prestižnijem varijetetu. Autori zato pozivaju na usavršavanje metoda prikupljanja i analiziranja stavova umjesto njihova zanemarivanja kao što je to dosad bio slučaj u većini istraživanja jezičnih promjena.

J. A. Villena-Ponsoda u poglavlju *How similar are people who speak alike? An interpretative way of using social networks in social dialectology research* razmatra sve aspekte društvenih mreža u dijalektološkim analizama. Pritom razlikuje korelacijsku i interpretativnu analizu uloge društvenih mreža u jezičnoj promjeni. Gustoća i složenost mreža ne mogu biti jedini faktori koji određuju usvajanje i širenje jezične promjene budući da između ovog dvoje često ne postoji potrebna kvantitativna korelacija. Iako smatra da su društvene mreže najprirodnije skupine govornika čijim je istraživanjem moguće dobiti uvid u jezične odabire pojedinaca, one bi trebale služiti prvenstveno za lociranje govornika na terenu, no tek analiza pojedinčevih stavova, demografskih i društvenoekonomskih pokazatelja uz analizu kvalitete društvenih mreža kojima govornici pripadaju može biti pokazatelj otvorenosti za jezične promjene. Ovaj teorijski okvir primjenjuje na analizu španjolskih varijeteta u Málagi.

P. Auer i F. Hinskens, autori posljednjeg poglavlja *The role of interpersonal accommodation in a theory of language change*, preispituju podobnost teorije jezičnog prilagodavanja (*Accommodation Theory*) u opisivanju jezične promjene. Ona polazi od pretpostavke da svaka promjena započinje prilagodavanjem govornika sugovorniku koji rabi prestižniju varijantu koji zatim tu varijantu usvaja dugoročno i prenosi na nove sugovornike. Iako autori ne niječu mogućnost da se sudionici u interakciji prilagođuju jedni drugima, u istraživanjima nisu našli izravnu potvrdu takvog prilagodavanja i jezične promjene na višoj razini. Na temelju istraživanja dugoročnoga jezičnog prilagodavanja doseljenika iz bivše Istočne Njemačke u bivšu Zapadnu Njemačku i obilježja novonastalih društvenih mreža zaključuju da glavnu ulogu u jezičnom prilagodavanju igra projekcija identiteta kojemu govornik teži, a ne oponašanje sugovornika: »... the

best predictor of accommodation is not frequency of interaction with speakers of the variety to which they accommodated, but, instead, a strong attitudinal orientation towards the group with whom one wants to associate, or a strong attitudinal dissociation from those from whom one wants to dissociate« i »... the driving force behind the change in the individual, and also in the community, is... an attempt to assimilate one's language to the possibly stereotyped characteristics of a group one wants to be part of, or resemble« (str. 356). Do prilagodavanja sugovorniku dolazi, dakle, samo ako sugovornik predstavlja skupinu čijoj pripadnosti teži i sam govornik (str. 357).

Knjiga pruža odličan teorijski uvod u danu problematiku, a pokušaji osmišljavanja jedinstvenog modela jezične promjene s naglaskom na konvergenciji/divergenciji dijalekata potkrijepljeni su nizom, doduše, mahom ranije i za druge prilike provedenih, istraživanja koja pokazuju kako ti procesi djeluju u jezičnoj stvarnosti. Ne manje važna zasluga autora je već spomenuta lingvistička svestranost i potpuna neisključivost kada je u pitanju sagledavanje jezične promjene iz kutova različitih teorijskih polazišta u jezikoslovlju, a s posebnim naglaskom na integraciji dosad uglavnom zanemarenih izvanjezičnih čimbenika. Ova knjiga, međutim, nije ni dijalektološki ni metodološki priručnik te je teorijski ograničena na proučavanje oblika jezičnih promjena u situacijama u kojima postoji jasno razgraničenje između dijalek(a)ta i standarda. O navedenim je aspektima potrebno voditi računa unaprijed jer će čitalac u protivnom ostati razočaran pročitanim štivom.

Lucija Šimičić